

En kort rapport om
det flerfaglige kunstformidlingsprosjektet
Skapningar frå djupet

våren 2017

Høgskolelektor Charlotte Tvedte

Høgskolen på Vetlandet

Det flerfaglige kunstformidlingsprosjektet Skapningar frå djupet

“Kunsten å sjå noko som noko” er et samarbeidsprosjekt mellom kunst og musikkduoen Lerin / Hystad og meg som høgskolelektor i kunst og håndverk. Prosjektet omhandler kunstformidling for barn og unge, der vi har et ønske om å utfordre den tradisjonelle kunstformidlingen og prøve ut nye formidlingsstrategier - strategier der vi ønsker å koble samtidskunst til ulike former for estetisk praksis og didaktikk, inspirert av nyere teori av blant annet Venke Aure¹. Vårt første samarbeid ble å utvikle, planlegge og gjennomføre delprosjektet “Å skapa, skapar, skapningar” våren 2017. Prosjektet er basert på erfaringer fra kunstnerisk virksomhet og prosjektet ARTig i grunnskolelærer- og barnehagelærerutdanningen. Målet er på sikt å utvikle en kunstdidaktisk modell for formidling av kunstmøter mellom kunst og elever i grunnskolen.

Begrepet kunstdidaktikk og koblingen til samtidskunst indikerer en «forflytning» og et utvidet perspektiv fra den tradisjonelle begrepsbruken, der didaktikk ikke ble ansett som relevant for kunstfeltet, men dannet grunnlag for forståelse, utøvelse og analyse av undervisningslære for ulike utdanningsinstitusjoner. Vi knytter oss til den såkalte «educational turn»-tenkningen, som i det europeiske kunstfeltet fra tidlig 1990-tall av har innreflektert kritiske didaktiske tilnærminger der kunstinstitusjoners mandat og etablerte kunstsyn og kunstpraksiser ble utfordret. Et åpent kunstdidaktisk perspektiv vil kommunisere med samtidskunsten og kunne tilby nye muligheter for innovasjon, aktualisering og samfunnsrelevans både for estetiske fag som skolefag og for estetisk praksis i en videre samfunnsmessig sammenheng. (Aure, 2015:7)

Et sentralt mål for opplæringen i hovedområdet Kunst i læreplanen for kunst og håndverk, er at elevene skal kunne *samtale om sin opplevelse av samtidskunst (etter 4.trinn)*. Profesjonen grunnskolelærer trenger da god innsikt i, kunnskaper om og ferdigheter i å legge til rette for og føre slike samtaler. «Kompetansemålene har overvekt av kunnskaper og ferdigheter som skal til for å kunne uttrykke seg. I mindre grad er det rom for møte med kunst og formkultur som kilde til erkjennelse og opplevelse [...]» (Halvorsen, 2008, s. 215)

Hvordan legger en opp til et kunstmøte med samtidskunst med 4. og 5.klassinger?

Fra monologisk kunstformidling - til dialog og samtale i et kunstmøte

Siden 1999 har jeg arbeidet med temaet kunst og formkultur, både med elever i videregående skole og med studenter på høgskolen. Gjennom formidling og undervisning har jeg prøvd å bygge en bro mellom kunsten og betrakterne (elevene/ studentene). Formidlingen har vært preget av forelesninger og bruken av kunstverk i praktiske oppgaver og prosjekt - som kilde og inspirasjon til elevene og studentene sine egne skapende uttrykk. Jeg har i alle disse årene forholdt meg til tradisjonell teori innen kunstformidling, som i stor grad har vektlagt historiske fakta og tradisjonell analyse og tolkning av virkemidler og innhold. Nyere forskning og teori trekker frem nye formidlingsstrategier, strategier som jeg, fagfeltet og profesjonen grunnskolelærer, må få mer innsikt i, kunnskaper om – og ferdigheter i å bruke/ sette i kraft.

¹ Venke Aure, førsteamanuensis ved Fakultet for teknologi, kunst og design, Institutt for estetiske fag ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Nyere forskning og teori belyser verdien av at betrakteren (eleven/ studenten) er mer aktiv aktør i møte med kunsten. (Aure, 2015, Dagsland, 2013, Dysthe, 2012). Dialogen har alltid vært vesentlig i kunstformidlingen, men i formidlingen av samtidskunsten gis det rom for mer åpenhet i tolkningen. Elevens og studentens «er-i-kultur» og egen livsverden gis en større verdi. Det er ikke bare dialogen mellom verk og elev/ student som er interessant, men også dialogen elevene/ studentene seg imellom. (Flatby, B. Å, Samuelsen A.M., Tvetter P., 2015). «Kunstteoretikeren Nicolas Bourriaud er opptatt av at det i samtidskunsten er slik at kunstverket blir til når vi reagerer på det. [...] I den nye estetikken (som Bourriaud kaller relasjonell fordi den vektlegger mottakerens samspill med verket) blir dette det mest sentrale, at verket vekker til dialoger og eventuelt ny erkjennelse.» (ibid: 5). Disse tankene ville vi skulle danne grunnlaget for utviklingen og planleggingen av et kunstmøte – som skulle være en del av et større flerfaglig prosjekt, med fagene *naturfag, norsk, samfunnsfag og kunst og håndverk*. For «samtidskunsten vil kreve en mer tverrfaglig tilnærming enn tidligere kunst. En samtale med elevene om samtidskunst kan høre hjemme i samfunnsfag like mye som i kunst- og håndverkstimene». (ibid:3)

Dette første delprosjektet ble derfor koblet opp mot designet i mitt tidligere FOU-prosjekt (ARTig) fra 2013 – 2017, hvor ulike perspektiver som *det flerfaglige, natur og bærekraft, dialog og skapende prosesser fra fakta til fiksjon* var sentrale.

Delprosjektet «å skapa – skapar – skapningar»

Prosjektet var lagt opp som et dialogisk prosess- og erfaringsbasert kunstformidlingsprosjekt, med elever i grunnskolen som målgruppe. Lerin / Hystad og jeg inngikk et samarbeid med Hystad skole, der elever i fra 4. og 5. trinn deltok i prosjektet våren 2017. Utgangspunktet var kunstutstillingen *Skapningar frå djupet* av Lerin/Hystad, stilt ut i Stord Kunstlag/ Kunsthallen, hvor vi lot utstillingens tema, *skapningar fra djupet*, bli koblet opp mot plastproblematikken i havet og strandsonen. Vi ønsket å møte elevene i et forarbeid (strandrydding/ samle plastavfall), i et kunstmøte (utstillingen/ Kulturhuset), i skapende arbeid med plastavfallet (verksted i Kulturhuset) og i et etterarbeid (tekstskaping). Med utgangspunkt i nyere formidlingsstrategier ville vi at eleven skulle være en aktiv aktør i kunstmøtet, og det ønsket vi å oppnå gjennom at eleven hadde hatt et forarbeid sammen med meg som formidler – i forkant av kunstmøtet i Kunsthallen.

LERIN / HYSTAD
SIMON TORSSELL LERIN OG BETTINA HVDEVDOLD HYSTAD

SKAPNINGAR FRÅ DJUPET

29.04 - 14.05.17
STORD KUNSTHALL
UTSTILLINGSOPNING LAURDAG 29.04 12.00

OPNINGSTIDER:
TYS DAG / TORS DAG 18.00 - 20.00
LAUR DAG 12.00 - 14.00
FREDAG 05.05. OMVISNING I/VERKSTAD 12.00 - 15.00

STORDKUNSTLAG NORSK KULTURFOND KulturStøtte

Vi hadde to samarbeidsmøter med lærerne på de to trinnene i forkant av prosjektet, hvor vi diskuterte didaktiske spørsmål og handlingsplanen for prosjektperioden. Vi ønsket at lærerne skulle få et større eierforhold til noen av aktivitetene i handlingsplanen – med målsettingen om at elevene skulle oppleve formidlingsprosjektet som mer helhetlig.

Formidling av en kunstnerisk prosess – satt i scene som "en reise"

DEL 1: FORARBEID - STRANDRYDDING

Med et mål om at selve formidlingen av samtidskunsten skulle ta i bruk nye formidlingsstrategier, valgte vi å formidle en kunstnerisk prosess – satt i scene som "ei reise". Vi ønsket at elevene skulle få en større forståelse for den kunstneriske prosessen – gjennom å legge ut på «ei reise», fra sin egen kontekst og nærmiljø - til møtet med samtidskunsten i Kunsthallen. Denne reisen startet med at kunstner Bettina Hvidevold Hystad, en grunnskolelærerstudent (4.klasse GLU (5-10)) og jeg som formidler, møtte 4. og 5.trinn i Hystadmarkjo – for rydding av to strender. Møtet med fjerdeklassingene overrasket oss. De var godt forberedt på oppdraget og lot seg rive med når jeg spurte om de kunne hjelpe meg å være «miljøagenter». Elevene var ivrige i samtalen rundt plastproblematikken, og var veldig overrasket over mye plastavfall de fant under tang og tare i stranda. I samtalen fikk vi innsikt i at elevene var orientert i nyhetsbildet – de fortalte om alle farene plastavfallet utgjorde for fugler, fisk og pattedyr i havet. Vi opplevde her at dette var et aktuelt tema som engasjerte elevene.

Vi hadde gjort klart en stor blå presenning, hvor elevene la alt avfallet de fant – dette for å synliggjøre hva de fant – og hvor mye. Vi avsluttet strandryddingen med en samtale og refleksjon rundt presenningen, og lot elevene få plukke ut noe plastavfall som de senere skulle ta med seg til vårt neste møte, kunstmøtet i kunsthallen.

Møtet med femteklassingene var mer påvirket av det dårlige været, enn møtet med fjerdeklassingene. Femteklassingene var svært våte og kalde, før selve strandryddingen tok til. Intensjonen med strandryddingen var at elevene selv skulle få en fysisk og praktisk estetisk opplevelse med plastavfallet i strandsonen – og velge ut noe som de kunne ta med seg til neste møtet. Det fysiske møtet og engasjementet oppnådde vi, men samtalen og refleksjonene ble kortere enn hva vi hadde planlagt. I ettertid ser vi at vi burde flyttet dagen for strandrydding til en dag med opphold – og latt de to klassetrinnene fått hver sine dager med strandrydding.

Det didaktiske innholdet rundt strandryddingen koblet vi til en rekke kompetansemål i ulike fag- «ei reise på tvers av alderssteg og fag». Et utdrag;

Naturfag

Etter 4. årssteget

- undersøkje biologisk nedbryting og beskrive eit krinsløp i naturen
- praktisere kjeldesortering og diskutere kvifor kjeldesortering er viktig
- gjere greie for kva som kan gjerast for å ta vare på naturen i nærområdet, og argumentere for omsorgsfull framferd i naturen

Etter 7. årssteget

- beskrive livsløpet til eit produkt og diskutere om produktet er i samsvar med berekraftig utvikling

Samfunnsfag

Etter 7. årssteget

- beskrive korleis produksjon og forbruk kan øydeleggje økosystem og forureine jord, vatn og luft, og drøfte korleis dette kan hindrast og reparerast

I planleggingsmøtene med lærerne på trinna, la vi til rette for diskusjon om ulike læreplanmål som kunne være aktuelle for innholdet i prosjektet – og for å synliggjøre at formidlingen av samtidskunsten også finner sted i andre skolefag, enn bare i kunst og håndverksfaget.

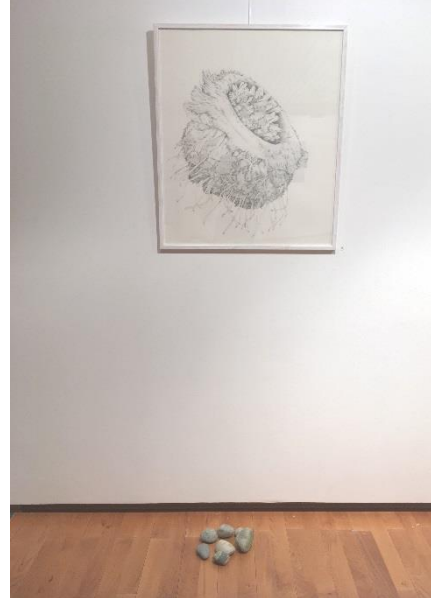
DEL 2: KUNSTMØTET I KUNSTHALLEN/ STORD KULTURHUS

Fire klasser deltok i prosjektet, og hver klasse fikk en egen dag der de skulle komme på besøk i utstillingen i Kunsthallen. Formidlingsstrategien var lagt opp slik at jeg møtte elevene i foajeen oppe i kulturhuset, hvor jeg hilste hver og en velkommen. Vi «reiste» bort til den runde åpningen i gulvet, hvor vi kunne se ned på en sirkel fylt med plastavfall. Her startet vi en dialog rundt plastproblematikken og de erfaringene de selv hadde gjort når de var med på strandryddingen i Hystadmarkjo.

Vi «reiste» videre ned i dypet, ved å gå ned i gangen hvor sirkelen med plastavfallet var plassert. Her satte vi oss i en ring og fortsatte dialogen. Gjennom dialogen ble jeg bedre kjent med elevene og fikk et innblikk i deres opplevelse og forståelse av tematikken. Som en overgang til selv kunstmøtet – la jeg her opp til en dialog om hvordan blikket vårt kunne forandre verdien av det vi så framfor oss.

Før elevene fikk komme inn i Kunsthallen fikk de to oppdrag; *alle elevene fikk hver sin stein, som skulle legges ved det kunstverket de fant mest interessant, og de skulle gi en tittel til verket de hadde valgt.*

Formidlingsstrategien jeg tok i bruk her, var altså ikke en tradisjonell, monologisk formidling. Jeg lot elevene få «reise»/ vandre rundt i utstillingen, først på egenhånd – for deretter å samle dem og la elevene få fortelle om sine opplevelser av utstillingen og verka de hadde valgt, i et fellesskap. De fant det veldig engasjerende å få velge ut sine egne verk.

Mine erfaringer med denne strategien, er at elevenes egen stemme fikk tre frem. Den stemmen er både interessant og viktig. Elevene ser og opplever mye som en gjennom dialogen kan spille på – og kunstverka er åpne for tolkning – og gir ingen fasitsvar. Det var viktig at alle elevene ble hørt – ikke bare de som var «frampå» og snakket høyest. Antall elever spiller inn her – 18 elever burde være en maks grense, for at alle stemmer skal bli hørt.

ELEV: «Eg blei liksom så inspirert når eg hørde kva dei andre sa og av det du fortalte»

ELEV: «Eg såg liksom noe nytt. Noko eg ikkje la merke til fyste gongen»

ELEV: «Eg såg det på ein ny måte»

Gjennom dialogen ønsket jeg å trekke en rød tråd fra opplevelsen med strandryddingen og plastproblematikken. Elevenes blikk gjorde også noe med mitt

blikk – måten jeg betraktet kunstverkene på. Både elevene og jeg så enkelte verk på nye måter – som resultat av ting som kom frem under dialogene.

Erfaringene fra dette kunstmøtet kommer til å påvirke min undervisning i kunst og formkultur i både barnehage- og grunnskolelærerutdanningen.

DEL 3: VERKSTED - SKAPE SKAPNINGER FRA DYPET

Etter kunstmøtet, fortsatte vi «reisen» inn i dypet; inn i en installasjon med skapninger laget av plastavfall, som ble både lys- og lyssatt med et av lydverkene til Lerin/Hystad, *Svartvatnet*. Iscenesettelsen av installasjonen og stemningen som lyset og lyden gav, gjorde inntrykk på elevene. Opplevelsen jeg hadde lagt opp til, skulle gi inspirasjon og impuls til elevenes egne uttrykk etterpå.

«Skyggene – hva kan de se ut som?»

- Ein manet!
- Ein blekksprut!
- Ein skapning i frå djupet!

Den røde tråden ble å legge opp til fabuleringer rundt hvordan skyggene kunne bli noe annet enn det som var opphavet til avbildningen – og hvordan plastavfallet kunne se ut som som organisk materiale og levende skapninger.

Aktiviteten engasjerte alle elevene – jeg vil si den den traff elevene! Jeg gav elevene fritt spillerom, men oppdraget var klart; «Lag en skapning i fra dypet – og heng den opp i installasjonen som vi skal lyd- og lyssette etterpå»

De aller fleste elevene valgte å gå sammen i par og skape noe sammen. Samarbeid og problemløsning – uten at voksne blandet seg inn. Vi hjalp til med å sage, kutte eller bore hull, men ellers styrte elevene seg selv. Elevene hadde livlige samtaler underveis, men var konsentrerte om oppdraget. Flere gikk inn og ut av installasjonsrommet, for å prøve ut skapningen underveis.

Utdrag fra logg – møtet med klasse 4B;

LOGG DEL 3

Eg hadde gjort installasjonen klar (på den andre sida av forhenget), og lot berre det grønne lyset stå på. Eg hadde også skrudd på lydverket Svartvatn. Når elevane kom inn i rommet blei dei overraska over mørket, men kunne etter litt skimte noko bakom forhenget. Musikken lagde ei magisk - og nesten skummel stemning i rommet. Eg gjekk bak forhenget og slå på lommelykta og let projiseringa følgje pulsen/ bevegelsane i musikken.

«Wow!» «Nesten som ein er i havet!» «Sjå manetar og blekksprutar!»

Eg var veldig overraska over at dramaturgien og iscenesettinga gjorde eit så sterkt inntrykk på dei. Musikken forsterka absolutt stemninga og eg såg også skapningane i «eit nytt lys». Læraren vart og overraska – «Det var ikkje heilt slik eg hadde sett for meg at plastskapningane kunne bli her i rommet – med lyssettinga og musikken»

Eg kunne tenkt meg lengre tid til denne sekvensen. Det blei litt mange elevar som skulle studere korleis ein kunne lage skapningane. Eg satt ikkje av nok tid til at elevane skulle få sjå nærmare på eigenskapane til plastmaterialet – om kva som gjer at det ser organisk ut – om kvifor det kan være lurt å tenkje transparent. Elevane var no nemleg veldig utolmodige og ville berre komme i gong.

Skapartrengsla eksploderte! Dei for av garde og henta plastmateriale. Det var ikkje mogleg med å følgja dei opp i sjølve skapningsprosessen (me var kun to vaksne) – men det er også ein verdi i at dei får styra etter ideane sine; «Kan me få bestemta sjølv korleis desse skapningane kan sjå ut?» «Står me heilt fritt?»

Utfordringane hos ein del var å løysa korleis ein kunne laga samanføyningar mellom delane dei ville setje saman. Hos nokre elevar stoppa prosessen litt opp – dersom dei ikkje fekk hjelp. Me vaksne hjalp med å klippe flasker i to delar, med å feste, bore hol i plasten og å hengje sen og kleklyper i skapningen. Etter kvart som dei vart ferdig prøvde dei ut skapningen sin i installasjonen. (Hugs kortare sen – når dei skal hengje dei opp.) Elevane sto på ein stol når dei skulle hengje dei opp. Dei var aleine om dette – så nokre tulla seg litt – men dei fleste synas at dette i grunnen var ganske spennande, så dei justerte kvarandre.

Dette var ein sær elevaktiv workshop og tilbakemeldingane i frå læraren var at fleire som kanskje elles datt litt ut – viste stor interesse.

Det ble noen travle økter for meg som formidler. I den siste økta hadde jeg med meg en grunnskolelærerstudent og kollega Kathrine Huglen – de skulle bistå elevene i arbeidet – samt gi meg tilbakemelding på hvordan de syntes jeg hadde lagt opp kunstmøtet og aktivitetene i verkstedet. Erfaringene mine er at en bør være minst tre lærere i verkstedet – for å kunne bistå utfordringene elevene møter i plastmaterialet. Aktiviteten varte 1 time + 15 minutt til avslutning/ oppsummering.

Etter at alle elevene hadde hengt opp skapningene sine i installasjonen, måtte de forlate rommet og samles utenfor. Nå skulle de få oppleve klassens egen installasjon med «skapningar frå djupet». Lydverket «Svartvatnet» ble satt på og installasjonen lyssatt. Elevene fikk komme inn og oppleve skyggespillet fra sine egne skapninger. Elevene fikk også selv leke med lyssettingen og projisere skygger i rommet. Jeg opplevde en stor entusiasme for denne aktiviteten.

Til slutt samlet jeg elevene og stilte en del avsluttende spørsmål;

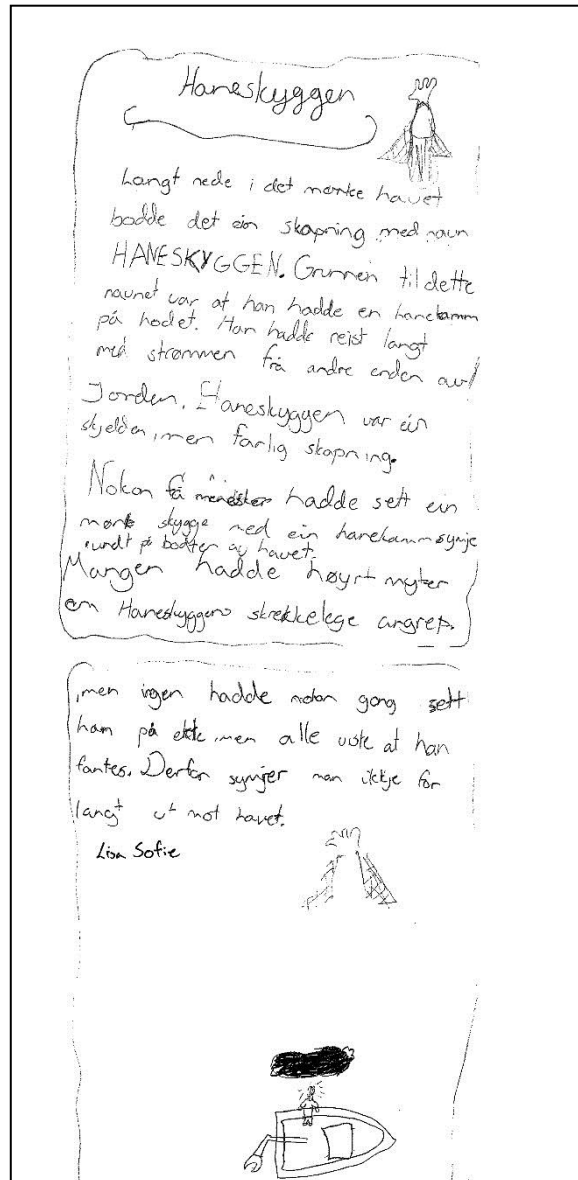
«Hva tenker dere om det dere har opplevd i dag?»

- GØY!
- KUULT!

Elevene trakk frem at det hadde vært «gøyast» å lage noe selv, men det var flere elever som også trakk fram selve kunstutstillingen og kunstmøtet som spennende. Ukjente kunstuttrykk, *som lydverk*, hadde vært noe nytt og fascinerende.

To av lærerne gav tydelige og gode tilbakemeldinger på dialogen under kunstmøtet, og selve opplegget i verkstedet. Det at elevene sine stemmer og refleksjoner ble hørt, at delene fungerte som et helhetlig opplegg for elevene, ble trukket frem. Den ene læreren oppsummerte opplegget med å bruke begrepet «holistisk».

DEL 4: ETTERARBEID PÅ SKOLEN - TEKSTSKAPING

Lærerne på 4. og 5.trinn fikk tilsendt en oppsummering i fra kunstmøtet og arbeidet i verkstedet, i form av bilder. Disse bildene skulle brukes i et etterarbeid, der elevene skulle få arbeide med tekstskaping. Lisa Sofie (teksten over) har tatt utgangspunkt i skyggebildet til venstre, og skrevet en tekst om «Haneskyggen». Det var viktig at lærerne fikk ansvar og eierforhold til denne delen av prosjektet, slik at de kunne tilpasse skriveprosessen til trinn og tekstsjanger.

Jeg tenker at denne delen av prosjektet skulle blitt fulgt tettere opp fra oss som prosjektledere. Det ligger mye potensiale i å skape tekster ut i fra felles opplevelser og bilder av skapninger, som elevene har laget selv. Dette potensialet ser vi ikke har blitt nyttet fullt ut. Tilbakemeldingene fra lærerne er at elevene fant denne delen spennende, men at de hadde brukt litt kort tid. Når vi selv ikke har vært tilstede under tekstsakingen, blir det utfordrende å si så mye mer om dette.

Potensialet vi eventuelt vil arbeide videre med i et nytt formidlingsprosjekt; parskrivning, bruken av rammenotat under skriveprosessen, bruk av modelltekster, planlegging og gjennomgang i hvordan en samtaler om bilder fra kunstmøter og verksted, skape multimodale tekster.